

DOBRE PRAKTYKI PROŚRODOWISKOWE

Rewitalizacja terenów przemysłowych - Nowa jakość przestrzeni miejskiej

KWK Katowice 1939-45, źródło: www.fotopolska.eu

Tereny KWK Katowice 1985-95, źródło: www.fotopolska.eu

KRÓTKA HISTORIA INDUSTRIALIZACJI ŚLĄSKA

Industrializacja Śląska rozpoczęła się na szeroką skalę w XIX wieku, kiedy na terenie regionu odkryto ogromne pokłady węgla kamiennego oraz rud żelaza. To właśnie te zasoby naturalne sprawiły, że Śląsk stał się jednym z najważniejszych centrów przemysłowych w Europie. Powstawały tu kolejne kopalnie, huty, koksownie, zakłady chemiczne, fabryki maszyn i linie kolejowe, które zmieniały oblicze miast i przyciągały ludność z różnych stron kraju.

W okresie międzywojennym i po II wojnie światowej industrializacja przyspieszyła jeszcze bardziej. Region rozwijał się dynamicznie, a ciężki przemysł stał się główną gałęzią gospodarki. Miasta rosły wokół kopalń i hut, tworząc charakterystyczny krajobraz pełen szybów, hal przemysłowych i osiedli robotniczych. Industrialne dziedzictwo stało się tak silnie związane z tożsamością Śląska, że do dziś stanowi jego najbardziej rozpoznawalną cechę.

Pod koniec XX wieku, szczególnie po 1989 roku, transformacja gospodarcza doprowadziła do stopniowego wygaszania wielu zakładów. Pozostawiło to po sobie

ogromne tereny przemysłowe - niektóre zniszczone, inne jeszcze dobrze zachowane, ale pozbawione funkcji. To właśnie one są dziś fundamentem działań rewitalizacyjnych.

Co dalej? Przyszłość woj. śląskiego

Województwo śląskie stoi obecnie przed jedną z największych transformacji w historii. Region przestawia się z gospodarki opartej na węglu na model zrównoważony i nowoczesny - nazywany często Zielonym Śląskiem.

Coraz większą rolę odgrywają inwestycje w odnawialne źródła energii, technologie niskoemisyjne, elektromobilność oraz branże kreatywne. Tereny przemysłowe stają się przestrzenią do budowania nowych funkcji: parków technologicznych, kampusów naukowych, nowych osiedli i przestrzeni biznesowych.

Przemysłowe dziedzictwo - nowe funkcje i nowe możliwości

Dziedzictwo przemysłowe jest ważnym elementem tożsamości wielu miast. Zachowanie historycznej architektury, wież szybowych, maszynowni i cechowni pozwala połączyć szacunek do przeszłości z nowoczesnymi potrzebami mieszkańców.

Takie podejście buduje ciągłość rozwoju - pokazuje, że dzisiejsze miasta nie odcinają się od swojej historii, lecz twórczo ją wykorzystują. Rewitalizacja pozostaje jednym z najważniejszych narzędzi tej transformacji.

Rewitalizacja terenów przemysłowych w skrócie

- ❖ ISTOTA REWITALIZACJI
- ❖ OCHRONA DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO
- ❖ NOWE FUNKCJE SPOŁECZNE I GOSPODARCZE
- ❖ POPRAWA JAKOŚCI PRZESTRZENI MIEJSKIEJ
- ❖ ZMNIEJSZENIE PRESJI NA TERENY ZIELONE
- ❖ ŚRODOWSKO, ZIELEŃ I KLIMAT
- ❖ PRZYKŁADY: ŚLĄSK, POLSKA, ŚWIAT
- ❖ KORZYŚCI, WYZWANIA, SKALA DZIAŁAŃ

Strefa Kultury, źródło: Urząd Miejski w Katowicach

REWITALIZACJA W LICZBACH – SKALA DZIAŁAŃ W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

Skala rewitalizacji w województwie śląskim jest jedną z największych w Polsce. Proces ten obejmuje setki obiektów i tysiące hektarów terenów przemysłowych, a jego efekty mają znaczenie nie tylko lokalne, lecz także regionalne i środowiskowe.

Rozmiar i zakres prowadzonych działań

- ok. **9 850 ha** terenów przemysłowych w regionie,
- w tym ok. **5 880 ha** terenów pogórnictwa
- **125 gmin** (ok. 75%) realizuje programy rewitalizacji,
- obszary zdegradowane obejmują ok. **19% powierzchni województwa**,
- obszary rewitalizacji – ok. **5% powierzchni regionu**,
- w latach 2007–2020 zrealizowano **58 dużych projektów rewitalizacyjnych**,
- łączna wartość projektów: **ok. 1,46 mld zł**.

Aspekt środowiskowy rewitalizacji

W praktyce rewitalizacja bardzo często łączy się z:

- rekultywacją i remediacją gruntów,
- tworzeniem parków, bulwarów i zielonych ciągów pieszo-rowerowych,
- poprawą retencji wód opadowych,
- zmniejszaniem efektu miejskiej wyspy ciepła,
- poprawą jakości powietrza i krajobrazu miejskiego.

Rewitalizacja jako element zielonej infrastruktury

Proces rewitalizacji wpisuje się w szerszą koncepcję sprawiedliwej i zielonej transformacji Śląska. Zamiast porzucania terenów przemysłowych, region wykorzystuje je jako przestrzeń dla:

- nowych funkcji społecznych i kulturalnych,
- nowoczesnej gospodarki,
- zielonej infrastruktury,
- działań adaptacyjnych do zmian klimatu.

Dzięki temu rewitalizacja staje się mostem między przemysłową przeszłością a zrównoważoną przyszłością regionu.

Infografika wygenerowana przez sztuczną inteligencję w oparciu o dokument „Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Śląskiego”

Rewitalizacja w województwie śląskim prowadzona jest w oparciu o **Regionalną Politykę Rewitalizacji Województwa Śląskiego** – główny dokument strategiczny określający kierunki i zasady działań rewitalizacyjnych w regionie.

DLACZEGO REWITALIZACJA JEST POTRZEBNA

Problem	Rozwiązanie
Upadek przemysłu i likwidacja kopalń	Pozwala przywrócić funkcje zdegradowanym terenom i ponownie włączyć je w życie miast.
Zaniedbane i nieatrakcyjne przestrzenie	Porządkuje przestrzeń, poprawia bezpieczeństwo, estetykę i jakość życia mieszkańców.
Problemy społeczne i wykluczenie	Łączy inwestycje z działaniami społecznymi, aktywizując mieszkańców i wzmacniając wspólnoty.
Degradacja środowiska	Umożliwia rekultywację i remediację oraz rozwój zielonej infrastruktury w miastach.
Presja na nowe tereny zielone	Pozwala zagospodarować tereny przemysłowe, chroniąc przyrodę i krajobraz.

CZYM JEST REWITALIZACJA

Rewitalizacja - co to

Rewitalizacja obiektów i terenów poprzemysłowych polega na kompleksowym przekształcaniu zdegradowanych, często opuszczonych i nieużywanych przestrzeni przemysłowych - takich jak dawne kopalnie, huty, fabryki, magazyny czy elektrownie - w miejsca pełniące zupełnie nowe funkcje. Mogą to być przestrzenie kulturalne, mieszkaniowe, edukacyjne, rekreacyjne, usługowe czy biurowe.

Cele

Celem rewitalizacji jest przywrócenie obszarom poprzemysłowym wartości społecznej, gospodarczej i przestrzennej, a także nadanie im nowego znaczenia poprzez zachowanie lub podkreślenie ich przemysłowego dziedzictwa.

Rewitalizacja terenów poprzemysłowych - rozszerzenie tematu

Rewitalizacja obiektów i terenów poprzemysłowych to proces nie tylko techniczny, ale też społeczny i kulturowy. Jego sukces zależy od współpracy

samorządów, społeczności lokalnych, inwestorów i architektów. W miastach przemysłowych - zwłaszcza w województwie śląskim - tego rodzaju działania mają kluczowe znaczenie dla odbudowy tożsamości miast po transformacji gospodarczej lat 90 XX w.

Dzięki takim działaniom dawne obszary przemysłowe - niegdyś symbole ciężkiego przemysłu - stają się atrakcyjnymi, nowoczesnymi i przyjaznymi mieszkańcom fragmentami miast. Szczególne znaczenie ma to na Śląsku, gdzie właśnie przemysł ukształtował krajobraz i tożsamość całego regionu.

Grafika wygenerowana przez sztuczną inteligencję.

ZALETY, WADY I WYZWANIA REWITALIZACJI

Zalety rewitalizacji terenów poprzemysłowych:

- Ochrona dziedzictwa kulturowego i przemysłowego – zachowanie charakterystycznych obiektów i elementów architektury przemysłowej.
- Poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni miejskiej – eliminacja zdegradowanych i niebezpiecznych miejsc.
- Rozwój lokalnej gospodarki – nowe inwestycje, miejsca pracy, rozwój turystyki i usług.
- Zrównoważony rozwój – ponowne wykorzystanie terenów bez potrzeby zajmowania nowych obszarów (np. rolnych czy naturalnych).
- Integracja społeczna – tworzenie miejsc spotkań, kultury, rekreacji, co sprzyja aktywizacji mieszkańców.

Wyzwania rewitalizacji terenów poprzemysłowych:

- Wysokie koszty inwestycji – obejmują m.in. remediację środowiskową (oczyszczenie skażonej ziemi i wód), adaptację budynków, infrastrukturę.
- Problemy z własnością gruntów – nieuregulowane stany prawne lub wieloletnie zaniechania.
- Istniejące zagrożenia środowiskowe – skażenia chemiczne, zanieczyszczenia gruntu,
- Ryzyko gentryfikacji – wypieranie dotychczasowych mieszkańców przez bogatszych, co może prowadzić do konfliktów społecznych.

OBIEKTY OBJĘTE REWITALIZACJĄ

- dawne kopalnie i huty
- fabryki i zakłady produkcyjne
- magazyny i hale przemysłowe
- elektrownie i infrastruktura techniczna

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października 2015

Rewitalizacja to proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki.

NOWE FUNKCJE

- kultura i sztuka
- funkcja mieszkaniowa
- edukacja
- rekreacja
- usługi i biura

KORZYŚCI DLA MIESZKAŃCÓW

Nowe miejsca pracy

Rewitalizowane obiekty tworzą nowe funkcje: usługowe, turystyczne, kulturalne i edukacyjne. Dzięki temu w miejscu dawnych zakładów przemysłu ciężkiego powstają miejsca pracy w sektorach kreatywnych, gastronomii, usługach i branży technologicznej. Województwo śląskie nie jest już kojarzone wyłącznie z górnictwem, lecz z nowoczesną gospodarką opartą na innowacjach i kulturze.

Rozwój turystyki

Obiekty przemysłowe zyskują nowe życie jako muzea, centra nauki, trasy podziemne, galerie i przestrzenie eventowe. Szlaki takie jak „Szlak Zabytków Techniki” przyciągają turystów z całej Polski i spoza jej granic. Turystyka industrialna staje się coraz ważniejszą gałęzią lokalnej gospodarki.

Wzrost atrakcyjności miast

Dzięki rewitalizacji miasta zyskują nową jakość i stają się bardziej atrakcyjne dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Odnowione obszary pełne kultury, usług i zieleni poprawiają wizerunek miejscowości, przyciągają młode osoby i wspierają rozwój lokalnych biznesów. W wielu przypadkach rewitalizowane obiekty stają się wizytówkami miasta – tak jak „Strefa Kultury” w Katowicach czy odnowione tereny górnicze w Zabrze.

Poprawa jakości życia

Nowe przestrzenie publiczne - place, parki, alejki, oświetlenie, infrastruktura rowerowa - znacząco podnoszą jakość życia mieszkańców. Dawne tereny przemysłowe przestają straszyć wyglądem i stają się nowymi wizytówkami miast, miejscami rekreacji, odpoczynku i spotkań.

Integracja społeczna i aktywizacja mieszkańców

Rewitalizacja nie kończy się na odrestaurowaniu budynków - równie ważne jest tworzenie warunków do aktywności mieszkańców. Nowe przestrzenie publiczne sprzyjają spotkaniom, wydarzeniom, inicjatywom oddolnym oraz działalności lokalnych organizacji. Udział mieszkańców w procesie planowania i korzystania z odnowionych przestrzeni buduje poczucie wspólnoty i wzmacnia więzi społeczne. Rewitalizowane tereny stają się miejscami, które łączą, a nie dzielą.

Tworzenie terenów zielonych

Rewitalizacja często zakłada tworzenie nowych stref zielonych, które poprawiają jakość powietrza i zmniejszają efekt miejskiej wyspy ciepła. Na terenach dawnych hałd i zakładów powstają parki, bulwary, ogrody społeczne i ścieżki rekreacyjne. Zielona infrastruktura staje się ważną częścią miasta odpornego na zmiany klimatu.

Nikiszowiec, Katowice- Zrewitalizowane górnicze osiedle stało się jedną z wizytówek miasta i popularnym miejscem dla turystów.

Źródło: strona internetowa www.katowice.eu

Pogoria - Dąbrowa Górnicza, zespół jezior powstałych w wyrobiskach piasku podsadzkowego, oferujący różne formy rekreacji.

Źródło: strona internetowa www.fotopolska.eu

Park Śląski, Chorzów- Dawne tereny poprzemysłowe zostały przekształcone w przestrzeń rekreacyjną poprawiającą komfort życia mieszkańców.

Źródło: strona internetowa www.fotopolska.eu

ZNANE REWITALIZACJE TERENÓW POPRZEMYSŁOWYCH - ŚWIAT

Na świecie rewitalizacja terenów przemysłowych stała się ważnym narzędziem odnowy miast, umożliwiając przekształcanie zdegradowanych obszarów przemysłowych w przestrzeń kultury, rekreacji i nowoczesnych usług.

- **Zollverein, Essen (Niemcy)** - Dawna kopalnia i koksownia przekształcona w centrum kultury, sztuki i designu. Obiekt wpisany na listę UNESCO.

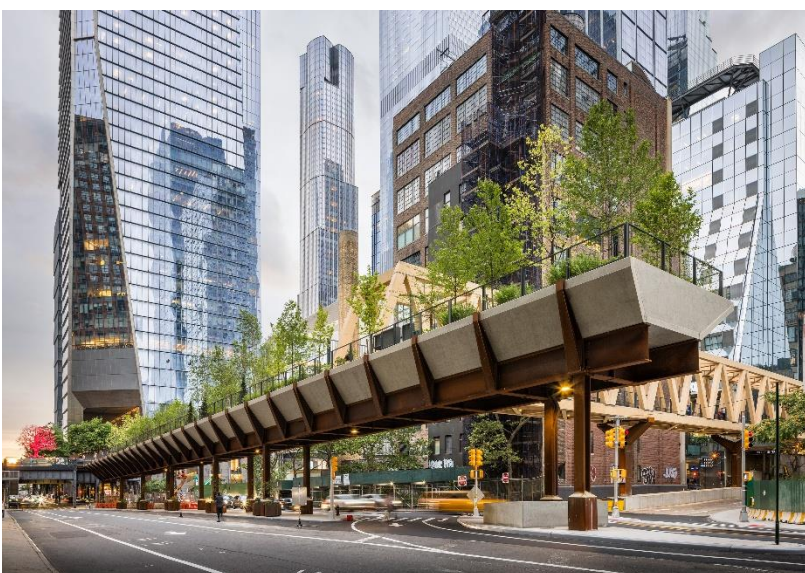
Źródło: strona internetowa www.finallylost.com

- **Gasometer, Wiedeń (Austria)** - Cztery olbrzymie zbiorniki gazowe z XIX w. zaadaptowane na kompleks mieszkalno-usługowy.

Źródło: strona internetowa www.wikipedia.org

- **The High Line, Nowy Jork (USA)** - Podniesiona linia kolejowa zamieniona w park miejski biegnący nad ulicami miasta.

Źródło: strona internetowa www.architizer.com

- **Tate Modern, Londyn (Wielka Brytania)** - Elektrownia Bankside przekształcona w jedną z najważniejszych galerii sztuki współczesnej na świecie.

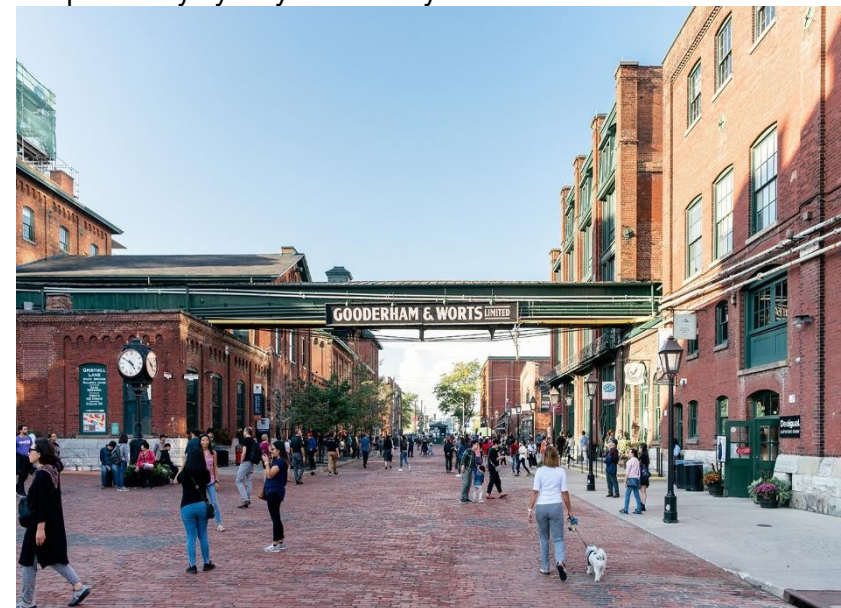
Źródło: strona internetowa www.rambol.com

- **La Villette, Paryż (Francja)** - Dawna rzeźnia miejska zamieniona w centrum kulturalne z muzeami, kinami i parkami.

Źródło: strona internetowa www.francueguide.com

- **The Distillery District, Toronto, (Kanada)** - Dawna fabryka alkoholu została odrestaurowana i przekształcona w unikalny kompleks artystyczny i kulturalny.

Źródło: strona internetowa www.spiritofyork.com

Przykłady z różnych krajów pokazują, że rewitalizacja może nie tylko zachować dziedzictwo przemysłowe, lecz także nadać mu nową jakość i międzynarodowe znaczenie.

ZNANE REWITALIZACJE TERENÓW POPRZEMYSŁOWYCH - POLSKA

W Polsce rewitalizacja terenów poprzemysłowych odkrywa istotną rolę w procesie transformacji miast, szczególnie na obszarach o silnej tradycji przemysłowej.

- **Elektrownia „Powiśle”, Warszawa** - przemiana zabytkowej XIX-wiecznej elektrowni w nowoczesny, wielofunkcyjny kompleks (55 000 m²). Obecnie znajdują się tu biura, apartamenty, hotele oraz strefa handlowo - restauracyjna.

Źródło : strona internetowa www.fotopolska.eu

- **„EC1” (Elektrociepłownia), Łódź** - Dawna elektrociepłownia zamieniona w centrum nauki, edukacji i kultury (m.in. Planetarium EC1, Narodowe Centrum Kultury Filmowej)

Źródło: strona internetowa [urzędu miasta Łódź](http://urzedu.miasta.lodz.pl)

- **Stocznia Gdańska - „Młode Miasto”, Gdańsk** - Przestrzeń po dawnej stoczni przekształcono w dzielnicę mieszkaniowo-kulturalną; działa tam m.in. Europejskie Centrum Solidarności.

Źródło: strona internetowa www.gdansk.pl

- **Muzeum „Stara Kopalnia”, Wałbrzych** - Teren dawnej kopalni „Julia” został zaadaptowany jako Centrum Nauki, Kultury i Sztuki m.in. Muzeum Przemysłu i Techniki, Galeria Sztuki Współczesnej

Źródło: strona internetowa www.starakopalnia.com

- **„Koneser”, Warszawa (Praga- Północ)** - Dawna Warszawska Wytwórnia Wódek „Koneser” została zrewitalizowana i przekształcona w wielofunkcyjny kompleks miejski. Obecnie mieszczą się tu instytucje kultury, przestrzenie biurowe, gastronomia oraz zabudowa mieszkaniowa

Źródło: strona internetowa www.pl.wikipedia.org

- **„Manufaktura”, Łódź** - Zespół dawnych zakładów włókienniczych pełni dziś funkcje handlowe, kulturalne, rozrywkowe i publiczne, stanowiąc ważny element tożsamości miasta oraz przykład udanej adaptacji dziedzictwa przemysłowego.

Źródło: strona internetowa www.pl.wikipedia.org

Zaprezentowane realizacje wskazują na rosnącą rolę rewitalizacji w kształtowaniu współczesnej przestrzeni miejskiej w Polsce i pokazują, że jest możliwe harmonijne połączenie historii miejsca z jego nowym przeznaczeniem.

REWITALIZACJE TERENÓW POPRZEMYSŁOWYCH W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

Województwo śląskie to region o silnych przemysłowych korzeniach, gdzie dawne kopalnie, huty i fabryki przez lata kształtowały życie mieszkańców i rozwój miast. Dziś wiele z tych terenów wymaga nowych pomysłów i funkcji, a ich rewitalizacja staje się ważnym elementem transformacji regionu. To nie tylko porządkowanie zdegradowanej przestrzeni, ale przede wszystkim proces społeczny, którego celem jest poprawa jakości życia, odbudowa lokalnych wspólnot oraz włączenie terenów poprzemysłowych w codzienne funkcjonowanie miast poprzez nowe funkcje społeczne, gospodarcze, kulturalne i środowiskowe.

„Strefa Kultury” w Katowicach

Na terenie dawnej Kopalni Katowice powstał jeden z najbardziej rozpoznawalnych kompleksów kulturalnych w Polsce. Znajdują się tu: Muzeum Śląskie, NOSPR oraz Międzynarodowe Centrum Kongresowe. To przykład spektakularnej metamorfozy obszaru przemysłowego w nowoczesne centrum kultury, spotkań i rozwoju.

Sztolnia „Królowa Luiza” i Kopalnia „Guido” - Zabrze

Zabrze przekształciło dawne tereny górnicze w zespół atrakcji turystycznych, w tym najdłuższą podziemną trasę wodną w Europie. Kompleks łączy edukację, historię, technikę i rozrywkę, a jego działalność przyciąga turystów z całego świata.

Wieża szybowa szybu „Maciej” - Zabrze

Dawny szyb kopalniany, który od lat 90. XX w. stał opuszczony, dziś tętni życiem jako restauracja, strefa usług i miejsce wydarzeń kulturalnych. Zachowane elementy przemysłowe harmonijnie łączą się z nowoczesnym designem. To przykład rewitalizacji z dużą dbałością o autentyczność i klimat miejsca.

Nikiszowiec - Katowice

Jedno z najpiękniejszych osiedli robotniczych w Europie przeszło kompleksową renowację. Odnowione elewacje, uporządkowane przestrzenie publiczne i nowe instytucje kultury sprawiły, że Nikiszowiec stał się symbolem śląskiej tożsamości i wizytówką regionu.

Elektrociepłownia „Szombierki” - Bytom

Monumentalna elektrociepłownia nazywana „katedrą industrialu” jest jednym z najważniejszych zabytków przemysłowych w Polsce. Choć proces jej rewitalizacji dopiero nabiera tempa, obiekt ma ogromny potencjał, aby stać się centrum kultury i sztuki na skalę europejską.

Rewitalizacja osiedla Warpie i terenów przemysłowych - Będzin

Osiedle Warpie – tereny po przemysłowych zakładach przekształcane w nowoczesne osiedla z elementami zielonej infrastruktury. Rewitalizacja śródmieścia i terenów po zakładach przemysłowych – modernizacja infrastruktury miejskiej, poprawa estetyki i tworzenie przestrzeni społecznych (np. nowe place zabaw, skwery, przestrzenie usługowe).

Plany dotyczą także zagospodarowania nabrzeża Czarnej Przemszy.

Tereny po KWK „Kazimierz - Juliusz” - Sosnowiec przechodzi obecnie głęboką transformację urbanistyczną. Ważniejsze projekty to:

KWK "Kazimierz-Juliusz" – ostatnia kopalnia w Zagłębiu Dąbrowskim, zamknięta w 2015 r. Planowana jest jej rewitalizacja z zachowaniem dziedzictwa przemysłowego. Władze miasta prowadzą działania zmierzające do adaptacji budynków pokopalnianych na cele edukacyjne i kulturalne.

Park Tysiąclecia - powstały na zdegradowanym terenie, dziś jest jednym z najważniejszych terenów zielonych w mieście.

Strefa Aktywności Gospodarczej – powstała na byłych terenach przemysłowych, przyciąga inwestorów z sektora usług i logistyki.

„Fabryka Pełna Życia” - Dąbrowa Górnicza

To modelowy przykład współczesnej rewitalizacji w Polsce:

Fabryka Pełna Życia – na terenach po dawnej Fabryce Obrabiarek „Defum” stworzono nową przestrzeń miejską, służącą kulturze, gastronomii, rekreacji i spotkaniom społecznym. Projekt zakłada etapową transformację ponad 4 ha zdegradowanego terenu w centrum miasta. Tymczasowa adaptacja budynków stworzyła miejsce tętniące życiem już przed finalną przebudową.

W dalszej perspektywie ma powstać dzielnica otwarta – połączenie funkcji mieszkaniowych, kulturalnych i społecznych.

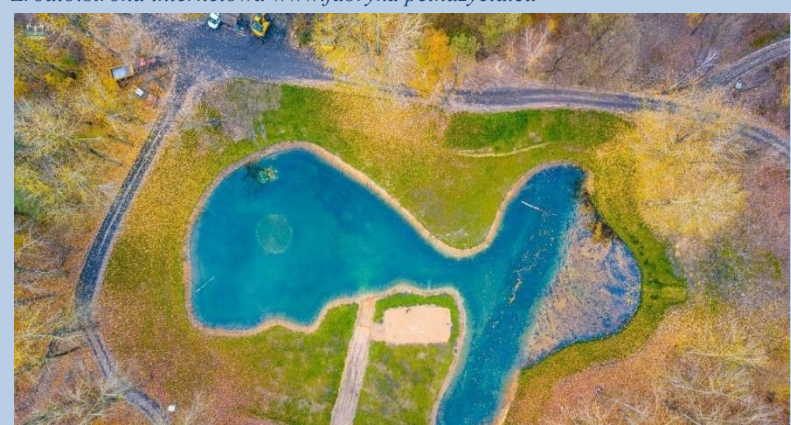
Tężnia solankowa, Park Cegielnia - Żory,
Źródło: strona internetowa www.pl.wikipedia.org

Sztolnia Królowa Luiza - Zabrze,
Źródło: strona internetowa urzędu miasta Zabrze

Fabryka Pełna Życia - Dąbrowa Górnicza,
Źródło: strona internetowa www.fabryka.pelnazycia.eu

Park Tysiąclecia - Sosnowiec,
Źródło: strona internetowa www.sosnowiec.naszemiasto.pl

Skarpa - Bytom,
Źródło: strona internetowa www.fotopolska.eu

Pogoria III - Sosnowiec,
Źródło: strona internetowa www.fotopolska.eu

Instytut dziedzictwa i Dialogu - Jastrzębie Zdrój,
Źródło: strona internetowa www.pl.wikipedia.org

Park Cegielnia - Żory,
Źródło: strona internetowa www.pl.wikipedia.org

Centrum handlowe „Stara Kablownia” - Czechowice - Dziedzice

W 2012 roku rozpoczęto rewitalizację terenu dawnej fabryki kabli. Teren, który przez dekady służył produkcji przemysłowej, zyskał nowe życie jako przestrzeń handlu, usług i spotkań społecznych; jednocześnie zachowano pamięć o jego przemysłowej przeszłości poprzez nazwę „Stara Kablownia” i w niektórych elementach architektoniczne nawiązania.

„Skarpa” - Bytom

Na terenie dawnej kopalni KWK „Rozbark” powstało nowoczesne centrum sportu, kultury i rekreacji. Już w latach 2012–2014 zrewitalizowano pierwszy obiekt - cechownię, która stała się siedzibą Teatru Tańca i ruchu Rozbark. Kolejny zrealizowany projekt to kompleksowa rewitalizacja terenów kopalnianych (m.in. Centrum Sportów Wspinaczkowych i Siłowych z największą w Polsce ścianą wspinaczkową). Wszystkie te działania pozwalają przywrócić przestrzeń mieszkańcom, utrzymując jej pamięć i tożsamość.

Centrum Handlowe „Pogoria” - Dąbrowa Górnicza

Na terenie dawnych działek huty żelaza w 2007 powstało Centrum Handlowe, które stało się jednym z symboli transformacji Dąbrowy Górniczej. Jedna z hal została rozebrana ręcznie, aby ocalić elementy konstrukcyjne jako pamiątki.

„Pogoria III” - Dąbrowa Górnicza

Jedno z kompleksu jezior powstałych w miejscu eksploatacji piasku na potrzeby kopalń Górnego Śląska. Dawne wyrobiska zaczęto zalewać wodą i z czasem przekształcono je na obszary rekreacyjne. Poza czystą wodą i piaskiem można skorzystać ze ścieżek rowerowych i spacerowych.

Park „Cegielnia” - Żory

Przebieg dawnego zakładu stała się zielonym centrum życia miasta. Ogromne 7 hektarowe wyrobisko przykryto warstwą ziemi i utworzono park, który jest centrum aktywności i integracji mieszkańców. Obecnie znajduje się tu skatepark, street workout, miasteczko ruchu drogowego dla dzieci, alejki spacerowe, a także odbywają się wydarzenia plenerowe i festyny rodzinne.

Ogród Botaniczny - Radzionków

Przebieg po byłej kopalni Galmanu obejmująca nieczynne kamieniołomy, fragmenty zadrzewień, murawy, nieużytki, zbiorniki wodne zmieniła się w środowiskową strefę edukacji przyrodniczej, obfitującą w siedliska rzadkich roślin, ścieżki dydaktyczne i miejsce spotkań wszystkich grup wiekowych.

Łaźnia „Moszczenica” - Jastrzębie Zdrój

W wyniku działań rewitalizacyjnych dawny budynek łaźni kopalni „Moszczenica” przekształcił się w Instytut Dziedzictwa i Dialogu organizujący zajęcia edukacyjne, warsztaty i zajęcia kreatywne dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Otwarto też stałą interaktywną, multimedialną wystawę „Carbonarium” przedstawiającą historię wydobywania węgla jak i roli górnictwa w życiu lokalnej społeczności.

Fabryka Porcelany – Katowice (Bogucice)

Na terenie dawnej Fabryki Porcelany Śląskiej powstał wielofunkcyjny kompleks łączący funkcje biurowe, gastronomiczne, kulturalne i społeczne. Rewitalizacja rozpoczęta po 2012 roku zachowała oryginalną ceglana architekturę, piece, hale i industrialny układ przestrzenny. Dziś działają tu m.in. restauracje, biura kreatywne, coworking, przestrzenie eventowe i galerie.

Tereny KWK Katowice, źródło: Dziennik Zachodni

PRZYKŁAD WZORCOWEJ REWITALIZACJI

Rewitalizacja terenów po Kopalni Węgla Kamiennego Katowice to jeden z najważniejszych i najbardziej udanych przykładów przekształcenia obszaru przemysłowego w Polsce, realizowany w centrum Katowic. To flagowy projekt przemiany dziedzictwa przemysłowego Górnego Śląska w nowoczesną przestrzeń miejską - Strefę Kultury.

Tło historyczne

Kopalnia działała od połowy XIX wieku (najpierw jako „Ferdynand”), a zakończyła działalność w 1999 roku.

Po likwidacji zakładu na powierzchni pozostały:

Wieże szybowe (m.in. Szyb Warszawa z wieżą wyciągową), budynki administracyjne i przemysłowe, zanieczyszczone i zdegradowane tereny o powierzchni ponad 20 hektarów.

Proces rewitalizacji – etapy i wyzwania

Remediacja i przygotowanie terenu

Usunięto zanieczyszczenia gruntu, zlikwidowano zbędne obiekty przemysłowe, zabezpieczono struktury podziemne.

Zastosowano remediację gruntu - w tym stabilizację oraz izolację warstw skażonych. Oczyszczono teren z pozostałości przemysłowych odpadów i zanieczyszczeń ropopochodnych.

Przebudowano infrastrukturę podziemną i nadziemną.

Muzeum Śląskie, źródło: strona int. www.katowice.eu

Strefa Kultury- Katowice, źródło: strona internetowa www.katowice.eu

Zachowanie elementów dziedzictwa przemysłowego

Zabytkowa wieża szybu "Warszawa II" została odrestaurowana i pełni dziś funkcję punktu widokowego.

Zachowano i wkomponowano część oryginalnej zabudowy kopalnianej jako świadków pamięci industrialnej.

Przekształcenie przestrzeni w „Strefę Kultury”

Zrewitalizowany obszar stał się nowym sercem kulturalnym Katowic. Powstały tu trzy ikoniczne obiekty:

Muzeum Śląskie

Częściowo zlokalizowane pod ziemią, w miejscu dawnych szybów. Zachowano dawne budynki kopalni jako elementy ekspozycji (np. Łaźnię Górników). Ekspozycja łączy historię regionu z nowoczesnym podejściem do muzealnictwa.

Siedziba NOSPR – Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia

Nowoczesny gmach koncertowy z jedną z najlepszych akustyk na świecie. Położony na osi starej zabudowy kopalni – współistnieje z zachowaną wieżą szybową.

Międzynarodowe Centrum Kongresowe (MCK)

Obiekt łączy funkcję konferencyjną i wystawienniczą. Projekt urbanistyczny zachował oś widokową łączącą MCK ze Spodkiem. Dach budynku pokryty jest

ogrodem dostępnym publicznie - zielony łącznik między przeszłością a współczesnością.

Aspekt zielony i krajobrazowy

Duży nacisk położono na naturalizację terenu, nasadzenia zieleni, łąki kwietne, ciągi pieszo-rowerowe. Przestrzeń między obiektami to dziś nowoczesny park miejski z elementami małej architektury i placami miejskimi.

Problemy i wyzwania techniczne (które pokonano):

Zanieczyszczony grunt - szczególnie w rejonie szybów i magazynów technicznych.

Stabilizacja szybów i zabezpieczenie starych tuneli kopalnianych.

Zachowanie dziedzictwa przy jednoczesnym wprowadzeniu nowoczesnych funkcji

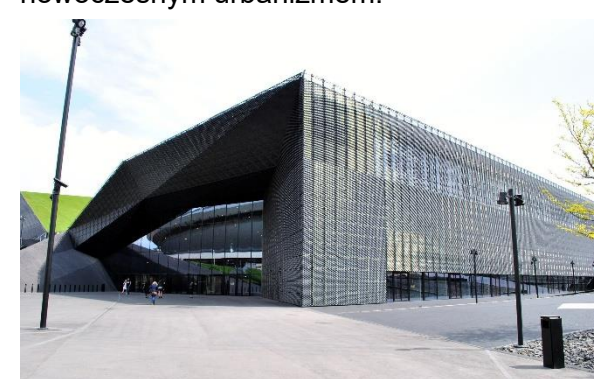
Zróżnicowane poziomy terenu - wykorzystano to w projektach (np. Muzeum Śląskie pod ziemią).

Efekty i znaczenie projektu:

Strefa Kultury to dziś symbol nowoczesnych Katowic i całego regionu. Miejsce przekształciło się w tętniącą życiem przestrzeń miejską, służącą mieszkańcom jako punkt spotkań, rekreacji i edukacji - będąc jednocześnie turystyczną wizytówką województwa śląskiego, przykładem udanego łączenia postindustrialnej tożsamości z nowoczesnym urbanizmem.

NOSPR, źródło: strona int. pl.wikipedia.org

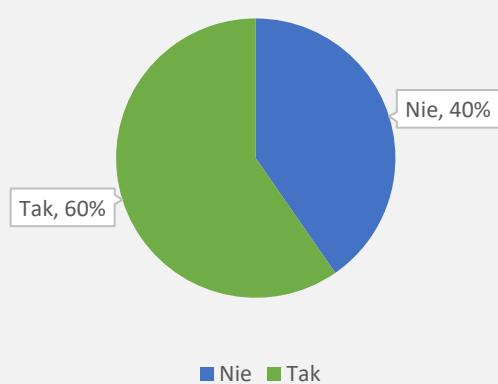

M.C.K., źródło: strona internetowa www.katowice.eu

INWESTYCJE GMINNE W ZAKRESIE REWITALIZACJI OBIEKTÓW LUB TERENÓW POPRZEMYSŁOWYCH , PRZEPROWADZANE PRZEZ GMINĘ LUB JEDNOSTKI PODLEGŁE

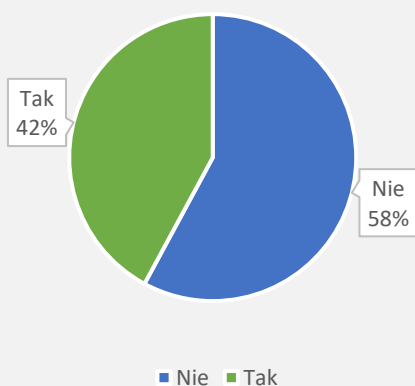
W gminach województwa śląskiego przeprowadzono ankietę odnośnie rewitalizacji, a w pierwszej kolejności zapytano Włodarzy Gmin, czy na ich terenie znajdują się obiekty lub tereny przemysłowe bądź nieużytki. W większości - 34 gminach które udzieliły odpowiedzi, tego typu obiekty lub tereny istnieją.

Czy w Państwa gminie znajdują się obiekty lub tereny przemysłowe/nieużytki?

Kolejne pytanie dotyczyło rewitalizacji tych obiektów, czy też terenów, przeprowadzanej przez gminy bądź jednostki jej podległe. 24 z zapytanych Gmin zadeklarowały, że tego typu działania były prowadzone.

Czy rewitalizację obiektów lub terenów przemysłowych, jako właściciel lub posiadacz, przeprowadzała gmina lub jej jednostki podległe?

W **Rudzie Śląskiej** przeprowadzono szereg inwestycji:

1. Adaptacja budynku przy ul. Szyb Walenty 32 na Inkubator Przedsiębiorczości. Projekt polegał na zagospodarowaniu zdegradowanego, pokopalnianego budynku na cele Inkubatora Przedsiębiorczości - obiektu oferującego atrakcyjne powierzchnie pod działalność gospodarczą dla nowopowstałych firm. Ponadto zmodernizowano drogę łączącą centrum miasta z terenami inwestycyjnymi. Projekt zrealizowano w roku 2003, w ramach programu Phare 2000. Całkowita wartość projektu wyniosła 7 972 139 zł, z czego dofinansowanie z UE: 3 762 028 zł, Skarb

Państwa: 1 179 828 zł. Pozostałe koszty pokryło Miasto Ruda Śląska.

2. Rekultywacja i zagospodarowanie terenu hałdy pocynkowej w rejonie ul. Niedurnego w Rudzie Śląskiej. Projekt polegał na uszczelnieniu, ukształtowaniu i rekultywacji biologicznej oraz zagospodarowaniu pod zieleń hałdy pocynkowej zlokalizowanej w rejonie ul. Niedurnego. Zdegradowany teren, zarówno samej hałdy jak też przylegającego do niej obszaru, został odpowiednio zabezpieczony przed dalszą emisją szkodliwych substancji oraz uzyskał walory estetyczne. Realizacja projektu stworzyła możliwość przywrócenia walorów krajobrazowych zarówno obszarowi hałdy, jak też terenom do niej przyległym. Całkowita wartość projektu: 1 804 518,98 zł. Kwota dofinansowania: 1 533 803,69 zł.

3. Rekultywacja i remediacja terenów dawnej koksowni Orzegów. Inwestycja polegała na rekultywacji prawie 5 ha zdegradowanego terenu po dawnym zakładzie koksowniczym. Najważniejszym elementem zadania była neutralizacja niebezpiecznych związków, które zalegały nie tylko w gruncie, ale i w wodach podziemnych. Istotną częścią przedsięwzięcia było także zabezpieczenie ruin budowli po byłej koksowni. Aby oczyścić teren, zastosowano jednocześnie technologię bioremediacji (usuwanie zanieczyszczeń za pomocą żywych mikroorganizmów) i fitoremediacji (technologie wykorzystującej rośliny w procesie oczyszczania). Zastosowano także tzw. bariery reaktywne, w których dochodzi do procesu geochemicznego między zanieczyszczoną substancją a materiałem wypełniającym barierę. W ramach prowadzonych prac usunięto również dziką roślinność, wprowadzając w jej miejsce nowe nasadzenia. Renowacją zostały objęte obiekty budowlane, stanowiące pozostałości po dawnym zakładzie. Zabezpieczono konstrukcyjnie i poddano pracom konserwacyjnym budynek wieży węglowej, zbiornik smoły i baterie pieców koksowniczych. Baterie przykryto betonowym stropem, którego część to jednocześnie taras, stanowiący punkt widokowy na całe założenie parkowe. Na ścianach wieży węglowej oraz na elewacji baterii koksowniczej umieszczono tablice informacyjno-edukacyjne na temat procesów technologicznych stosowanych w koksowni „Orzegów” oraz historii przedsiębiorstwa. Powierzchnię parku podzielono na dwie strefy – teren przylegający do zabytkowych obiektów zagospodarowano alejkami parkowymi i obiektami małej architektury, a północną część założenia zaaranżowano jako teren zielony bez wytyczonych ścieżek. Obszar inwestycji oświetlono, wybudowano toaletę, utworzono miejsca parkingowe i wiatę rowerową, wybudowano dwa place zabaw dla dzieci, ustawiono ławki parkowe oraz leżaki. Realizacja zakończyła się

w 2021 roku. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 - 2020. Całkowita wartość projektu: 21 183 983,60 zł. Kwota dofinansowania: 17 998 022,06 zł.

W **Rybniku** zrealizowano ponad 30 dużych projektów rewitalizacyjnych na terenach zdegradowanych i przemysłowych. Działania prowadzone były głównie w dzielnicach: Niewiadom, Boguszowice Osiedle, Chwałowice, Niedobczyce, Śródmieście i Paruszowiec-Piaski, a ich łączna wartość wyniosła kilkaset milionów złotych. W dzielnicy Niewiadom od lat trwa kompleksowa rewitalizacja Zabytkowej Kopalni Ignacy. W ramach kolejnych projektów zaadaptowano wieżę ciśnień, zrewitalizowano budynki szybu Kościuszko i sprężarkownię, a także rozwinięto infrastrukturę okolicy turystyczną. Inwestycje te realizowano dzięki wsparciu Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (RPO WSL 2007–2013 i 2014–2020). Jednocześnie w tej dzielnicy przebudowano ul. Sportową, ul. Świerkłańską i Tkoczów, a także rozpoczęto budowę układu drogowego w rejonie ul. Sportowej (Polski Ład, 2024) oraz przebudowę skrzyżowania z ul. Raciborską. W Chwałowicach zrealizowano projekty środowiskowe i infrastrukturalne – m.in. rekultywację składowiska odpadów komunalnych (RPO WSL), budowę zakładu odzysku odpadów budowlanych oraz modernizację infrastruktury drogowej. Na terenach byłej kopalni „Chwałowice I” zrealizowano także inwestycje w poprawę jakości powietrza i ochronę zasobów naturalnych

Gmina **Krzyżanowice** realizowała projekt pn. „Rewitalizacja budynku dawnej wozowni przy ruinach zamku w Tworkowie” - realizacja w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 Oś Priorytetowa X „Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna” Działanie 10.3 „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych” Poddziałanie 10.3.2 „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych - RIT”. Projekt jest współfinansowany z EFRR w ramach RPO WSL 2014-2020. Projekt obejmował:

- wykonanie dachu nad wozownią, docieplenia stropodachu,
- montaż stolarki okiennej i drzwiowej,
- wykonanie instalacji elektrycznej i sanitarnej (wodnej, kanalizacyjnej i c.o.),
- montaż przeszkleń i balustrad,
- wydzielenie w obiekcie pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i zaplecza socjalnego do obsługi działań społecznych.

Kwota projektu wyniosła 2 203 353,45 zł, a pozyskane dofinansowanie: 2 034 285,77 zł.

Kolejnym projektem realizowanym przez Gminę Krzyżanowice była „Rewitalizacja byłej roszarni w Tworkowie - Szlakiem rodów Eichendorffów, Rothschildów i Reiszwiczów”. Zakres projektu:

- rewitalizacja i modernizacja budynku byłej roszarni w Tworkowie,
- rozbudowa obiektu z budową nowej wewnętrznej klatki schodowej,
- budowa wewnętrznego dźwigu kabinowego,
- przebudowa dachu,
- wykonanie izolacji termicznej ścian zewnętrznych i dachu,
- montaż nowej stolarki okiennej i drzwiowej oraz roboty,
- wykonanie nowej kotłowni gazowej i instalacji teletechnicznych i instalacji fotowoltaicznej,
- wykonanie robót zewnętrznych: utwardzenie terenu, wykonanie miejsc postojowych, zjazdów do dróg publicznych oraz zieleni.

Cały projekt opiewał na kwotę 7 438 750,87 zł - INTERREG V - A Republika Czeska – Polska 2014-2020 dofinansowanie 5 697 503,00 zł, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych Fundusz COVID-19 dofinansowanie: 1 500 000,00 zł.

W **Radlinie** zagospodarowano teren na Szluchcie. Projekt był podzielony na kilka zadań. W pierwszej kolejności miasto wybudowało kanalizację deszczową, fundamenty pod garaże wraz z parkingami i drogami dojazdowymi, mur oporowy z chodnikami wzdłuż „Orlika”, częściowe zagospodarowanie zielenią, parkingi wzdłuż ul. Mielęckiego 13 (Szluchta, „Orlik”, budynki i przedszkole), droga dojazdowa, rozprowadzenie instalacji elektrycznej do oświetlenia terenu, chodniki pod budynkiem Mielęckiego 13 oraz wzdłuż „Orlika”, budowa 24 garaży wraz z instalacją elektryczną; montaż oświetlenia ulicznego i pakowego, zagospodarowanie terenu 24 blaszane garaże. Koszt inwestycji wyniósł 734 654,78 zł. Inwestycja realizowana była przez Zakład Gospodarki Komunalnej. Drugi etap rewitalizacji Szluchty obejmował wybudowanie orlika oraz skateparku. Boisko Orlik 2012 – łączny koszt budowy wyniósł 1 720 472,40 zł, w tym dofinansowanie w ramach Programu Orlik 2012 z budżetu państwa - 333 000 zł i budżetu województwa - 333 000 zł. Skatepark 2015 – łączny koszt budowy wyniósł 597 000 zł, w tym 98 000 zł – dofinansowanie z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej.

W **Dąbrowie Górniczej** zrealizowano projekt pn. „Kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych na potrzeby działalności gospodarczej w Dąbrowie Górniczej” – rewitalizacja hałdy Każdębie, w ramach którego powstało 12 uzbrojonych działek inwestycyjnych, którym towarzyszy zjazd z DW79, drogi dojazdowe do każdej z działek, sieć oświetlenia ulicznego. Roboty budowlane polegały na makroniwelacji terenu i przygotowaniu go do uzbrojenia oraz

na: przebudowie odcinka DW 790 wraz z budową chodników, przystanków autobusowych z zatokami i zarurowaniem odcinków rowów przydrożnych, budowie zjazdu z DW 790 na tereny inwestycyjne Każdębie, przebudowie skrzyżowania DW 790 z ulicą Jodłową, przebudowie ul. Jodłowej i odtworzeniu nawierzchni ul. Torowej, budowie sieci oświetlenia ulicznego w pasie drogowym DW 790, budowie sieci kanalizacji sanitarnej grawitacyjnej i tłocznej z tłocznią ścieków, budowie sieci kanalizacji deszczowej ze zbiornikiem retencyjnym, separatorem, osadnikiem i wylotem do rowu w pasie drogowym DW 790, budowie wewnętrznego układu drogowego wraz ze zjazdami na poszczególne działki, budowie sieci wodociągowej, budowie sieci kanalizacji sanitarnej grawitacyjnej i tłocznej wraz z tłocznią TŁ1 z instalacją zasilania, oświetlenia i automatyki tłoczni, budowie sieci elektroenergetycznej, oświetlenia ulicznego i teletechnicznej kanalizacji kablowej. Zrewitalizowano teren o powierzchni 9,498 ha.

Gmina **Czeladź** realizowała projekty z zakresu rewitalizacji obiektów i terenów przemysłowych po Kopalni Saturn:

1. Centrum Usług Społecznościowych i Aktywności Lokalnej – „Saturn” w Czeladzi - wartość zadania wynosiła 7.491.990,00 zł, w tym dofinansowanie ze środków unijnych i budżetu państwa w kwocie 3 091 120,00zł.
2. „Postindustrialne Centrum Dziedzictwa Górnictwa Węglowego” w Zagłębiu wraz z zagospodarowaniem terenu. Wartość zadania to 49 351 017,00 zł w tym dofinansowanie ze środków unijnych i budżetu państwa w kwocie 29 485 670,00 zł.
3. Aktywizacja Gospodarcza terenu byłej KWK „Saturn” wraz z uzbrojeniem terenu. Wartość zadania: 3 307 618,00 zł w tym dofinansowanie ze środków unijnych i budżetu państwa w kwocie 2 337 130,00 zł.
4. Budowa ulicy Scheiblera w Czeladzi. Wartość zadania 1 577 402,00 zł w tym dofinansowanie ze środków unijnych i budżetu państwa w kwocie 1 074 470,00 zł.

Katowice realizowały kilka ważnych inwestycji:

1. Budowa obiektu kubaturowego spełniającego funkcje kongresowe, wystawiennicze, kulturalne i sportowe pn.: „Międzynarodowe Centrum Kongresowe”. Teren inwestycji był obszarem górniczym po zlikwidowanej KWK „Katowice-Kleofas”.
2. Budowa siedziby „Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia” w Katowicach.
3. Serce Nikiszowca - rewitalizacja budynku Muzeum Historii Katowic przy ul. Rymarskiej. Projekt polegał na rewitalizacji budynku dawnej pralni z maglem w zabytkowym osiedlu robotniczym, w dzielnicy Katowic - Nikiszowiec, przy ul. Rymarskiej 4. W wyniku realizacji projektu został uruchomiony Oddział Muzeum Historii Katowic – Dział Etnologii Miasta.

W **Gliwicach** miała miejsce renowacja

poprzemysłowej strefy Nowe Gliwice. Środki pozyskano z Funduszu PHARE 2003 Spójność Społeczno-Gospodarcza. Kwota dotacji wyniosła 9,51 mln euro, a kwota wkładu własnego: 14,69 mln euro. Z kolei w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 sfinansowano uzbrojenie terenów przemysłowych dawnej Fabryki Druku w Gliwicach. Kwota dotacji wynosiła 2 102 960,80 zł, wkład własny Gminy: 1 466 686,55 zł

W Gminie **Radzionków** prowadzone były następujące inwestycje gminne w zakresie rewitalizacji obiektów i terenów przemysłowych. Przykładem jest zagospodarowanie terenu po byłym PGR (Budowa Eko-rynku) w ramach projektu Przebudowa obiektu popegeerowskiego wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia dla likwidacji istotnych problemów społecznych mieszkańców Gminy Radzionków. Środki na te inwestycje pozyskano z RPO WSL 2014-2020, 5 % wkład własny.

W Gminie **Piekary Śląskie**, w zakresie rewitalizacji obiektów lub terenów przemysłowych gmina przeprowadziła przygotowanie terenów inwestycyjnych przy ul. Inwestycyjnej. Dofinansowanie na inwestycje pozyskano w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego - dofinansowanie 85%, wkład własny 15 %.

W **Tarnowskich Górach** miała miejsce Rekultywacja terenu przy ul. Polnej w Tarnowskich Górach (była Fabryka Maszyn i Urządzeń „Tagor”). Obszar jest już zrehabilitowany, uzbrojony, przygotowany pod inwestycje. Tereny zostały sprzedane podmiotom prywatnym w celach inwestycyjnych.

W **Kochanowicach** rozbudowano i zmodernizowano dawny budynek Gorzelni oraz Ujeżdżalni. Wkład własny Gminy wyniósł 15%. Fundusze pochodziły z RPO i WFOŚiGW

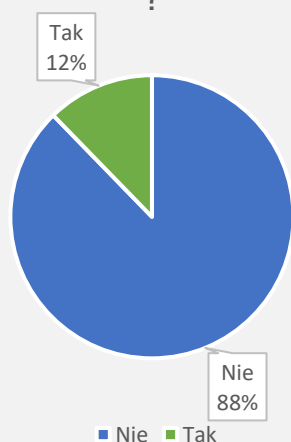
W **Sosnowcu**, przed rokiem 2022 zrewitalizowano tereny pokopalniane KWK „Sosnowiec” oraz tereny po KWK „Niwka-Modrzejów” (powstał „Sosnowiecki Park Naukowo-Technologiczny”).

W **Będzinie** rewitalizacji poddano wieżę ciśnieniową oraz Cementownię „Grodziec”, a w **Chorzowie** - wieża szybowa „Szyb Prezydent”, Straw „Amelung”, a także Muzeum Hutnictwa.

Z kolei w **Bytomiu** rewitalizowano parki, obszary górnicze oraz budynki mieszkalne.

Inwestycje w zakresie rewitalizacji obiektów lub terenów przemysłowych, przeprowadzanych przez osoby prywatne lub firmy/spółki/fundacje/stowarzyszenia/wsólnoty mieszkaniowe/spółdzielnie

Czy rewitalizację obiektów lub terenów przemysłowych jako właściciele lub posiadacze przeprowadzały osoby prywatne lub firmy/spółki/fundacje/stowarzyszenia/wspólnoty mieszkaniowe/spółdzielnie ?

Jak widać na powyższym wykresie, jedynie niewielka część gmin (7 gmin spośród 57, które odesłały wypełnioną ankietę) zadeklarowała, że na ich terenie przeprowadzane były rewitalizacje obiektów lub terenów przemysłowych przeprowadzanych przez osoby prywatne bądź firmy, spółki, fundacje, stowarzyszenia, wspólnoty mieszkaniowe, czy spółdzielnie.

W **Gliwicach** miały miejsce poniższe inwestycje:

1. Nowe Gliwice etap III - przemysłowe tereny inwestycyjne na obszarze byłej koksowni.

Głównym celem projektu było ulepszenie warunków dla rozwoju MŚP w gminie poprzez kompleksowe uzbrojenie i skomunikowanie nowych terenów inwestycyjnych w Gliwicach. W wyniku realizacji projektu zostaną przygotowane tereny inwestycyjne o łącznej powierzchni 9 ha, na których zostaną zlokalizowane m.in. 4 inwestycje prowadzone przez firmy z sektora MŚP. Nowe tereny inwestycyjne powiększą obszar istniejącego kompleksu „NOWE GLIWICE” będącego własnością GAPR. Zakres projektu obejmował prace związane z przygotowaniem terenów inwestycyjnych typu *brownfield* mieszczących się w Gliwicach, wraz z budową infrastruktury drogowej i technicznej, co umożliwi udostępnienie ich na potrzeby MŚP. Zakres inwestycji obejmował w szczególności: wykonanie robót rozbiórkowych,

przygotowawczych oraz budowlano - instalacyjnych, w tym:

- wewnętrzny układ dróg szerokości 6 m o nawierzchni asfaltowej wraz z budową 3 parkingów,
- układ chodników szerokości 2 m o nawierzchni z kostki betonowej,
- utwardzenie terenu przy budowlach infrastruktury technicznej,
- przebudowę 5 żelbetowych zbiorników na wodę,
- niwelację terenu,
- wycinkę drzew,
- nasadzenia drzew,
- powierzchnie biologicznie czynne,
- instalacje zewnętrzne: wodociągową, kanalizacji deszczowej, kanalizacji sanitarnej, elektroenergetyczną z oświetleniem terenu, kanalizacji teletechnicznej,
- pompownie wód opadowych, pompownię ścieków sanitarnych, agregat prądowrczy, stację transformatorową,
- przyłącze do kanalizacji: deszczowej i sanitarnej
- przebudowę włączenia do drogi publicznej oraz włączenie do wewnętrznego układu drogowego.

Projekt realizowany był w latach 2020-2022. Całkowita wartość projektu wynosiła 20 211 185,42 zł, w tym dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 11 243 963,23 zł.

2. Utworzenie „Gliwickiego Parku Techniki, Technologii i Edukacji Lotniczej”. Celem projektu jest ponowne wykorzystanie zdegradowanych terenów poprzez ich kompleksowe uzbrojenie i skomunikowanie a tym samym ulepszenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości w podregionie górniczym. Projekt obejmuje swoim zakresem utworzenie „Gliwickiego Parku Techniki, Technologii i Edukacji Lotniczej” (GPTTEL) jako strefy inwestycyjnej południowej na terenach w bezpośrednim sąsiedztwie lotniska w Gliwicach oraz budowę uzbrojenia technicznego strefy. W celu skomunikowania istniejących terenów w północnej części inwestycji z nowo powstającymi terenami w części południowej dla firm, które będą użytkownikami GPTTEL, inwestycja obejmuje swoim zakresem również budowę wewnętrznych dróg dojazdowych. Celem głównym projektu jest ponowne wykorzystanie zdegradowanych terenów poprzez ich kompleksowe uzbrojenie i skomunikowanie a tym samym ulepszenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości w podregionie górniczym. Obecnie na obszarach objętych projektem nie ma zrekultywowanych terenów, po zakończeniu proj. przygotowane zostanie 10,4564 ha terenów przeznaczonych pod inwestycje. Dzięki projektowi zostaną skomunikowane i uzbrojone tereny inwestycyjne, które obecnie nie są użytkowane. Pozwoli to na napływ inwestorów, umożliwi stworzenie miejsc pracy, w tym dla wykwalifikowanych

pracowników.

Przeprowadzone zostaną prace w obrębie wykonania dróg i uzbrojenia terenów:

- drogi na terenach przemysłowych/zdegradowanych,
- kanalizacja deszczowa wraz ze zbiornikami retencyjnymi i separatorami,
- kanalizacja sanitarna wraz z pompownią,
- wodociągi,
- teletechnika,
- oświetlenie dróg,
- ogrodzenie,
- zagospodarowanie terenu (humusowanie i obsianie trawą),
- zasilanie elektroenergetyczne urządzeń,
- rozbiórki,
- przebudowa rowów terenowych.

Termin rzeczowej realizacji projektu: od 1 czerwca 2024 r. do 30 września 2026 r. Wartość projektu: 73 059 193,35 zł w tym dofinansowanie z Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego: 41 097 464,59 zł, współfinansowanie z krajowych środków budżetu państwa: 5 533 463,29 zł.

W **Rybniku** zrealizowano szereg inwestycji związanych z rewitalizacją terenów przemysłowych i modernizacją infrastruktury, prowadzonych przez osoby prywatne, firmy, fundacje, stowarzyszenia oraz spółdzielnie mieszkaniowe. Przykłady takich projektów obejmują zarówno działania infrastrukturalne, jak i poprawę efektywności energetycznej, rozwój turystyki czy inwestycje w zaplecze usługowe. Związek Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego zrealizował projekt „Stworzenie produktu turystycznego opartego o ścieżki rowerowe Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego oraz jego promocja”, współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu Interreg Polska-Czechy w latach 2004-2006. Projekt objął obszar całego miasta. Spółka PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. zrealizowała projekt „Polepszenie jakości usług przewozowych poprzez poprawę stanu technicznego linii kolejowych nr 140 i 158 na odcinku Rybnik-Chałupki” w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko - Fundusz Spójności na lata 2007-2013. Inwestycja objęła południową część miasta, w tym dzielnicę Niedobczyce. Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A. realizowało projekt „Przebudowa sieci ciepłowniczych na terenie Aglomeracji Rybnickiej w aspekcie poprawy efektywności energetycznej” również w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (Fundusz Spójności) w latach 2007-2013. Projekt objął cały obszar miasta. Spółka Haldex S.A. przeprowadziła inwestycję „Rozbudowa instalacji do przerobu, odzysku i recyklingu odpadów pogórnich (skały płonnej)”, finansowaną z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, realizowaną w latach 2007-2013 na obszarze Boguszowice Osiedle

i Chwałowice.

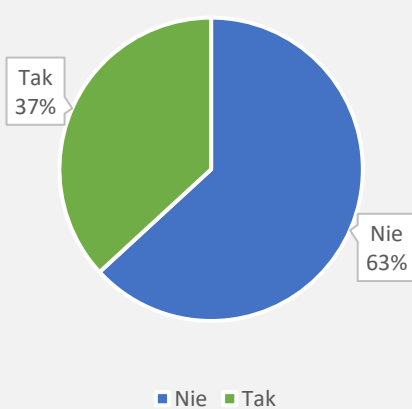
Gmina **Zabrze** posiada na swoim terenie wiele obiektów poprzemysłowych, które dzięki środkom z Europejskiego Funduszu Rozwoju, przewidzianym na lata 2007-2013, znowu zaczęły tętnić życiem. Całkowita wartość projektu pn. „Rewitalizacji obiektów poprzemysłowych Gminy Zabrze wraz z adaptacją na cele kulturalne, turystyczne i oświatowe” to ponad 24 mln zł, z czego ponad 12 mln stanowiło dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej.

W **Bytomiu** rewitalizowano tereny dawnej KWK „Rozbark” przez Stowarzyszenie „SKARPA Bytom”, gdzie powstało nowoczesne centrum wspinaczkowe z pełną infrastrukturą. Ponadto grupa „ARCHE” prowadzi obecnie rewitalizację katedry przemysłu - Elektrociepłowni „Szombierki”, która przekształcić ma się w nowoczesny kompleks usługowy. Także część dawny zakładów „Orzeł Biały” zaadaptowano na podobne cele. Z kolei na terenach poprzemysłowych dawnej kopalni „Szombierki” powstało pole golfowe.

Z kolei w **Chorzowie** dawne tereny i obiekty hutnicze zyskały nowe funkcje, m.in. w budynku elektrowni Huty „Kościuszko” znajduje się obecnie Muzeum Hutnictwa, a pozostałe budynki zostały zaadaptowane na mieszkania o podwyższonym standardzie.

Planowane rewitalizacje obiektów lub obszarów poprzemysłowych

Czy planuje się rewitalizację obiektów lub terenów poprzemysłowych we własności gminy?

W przesłanej do gmin województwa śląskiego ankiecie zapytano, czy planowane są rewitalizacje obiektów lub terenów poprzemysłowych będących własnością gminy.

Z udzielonych odpowiedzi wynika, że nieco ponad połowa jednostek samorządowych – 36 spośród 57 gmin – zadeklarowała, iż na chwilę obecną nie planuje realizacji tego typu inwestycji. Pozostałe gminy wskazały konkretne działania zmierzające do przywrócenia wartości użytkowej i społecznej zdegradowanym terenom poprzemysłowym.

W **Rudzie Śląskiej** realizowane są dwa duże projekty rewitalizacyjne, obejmujące jedne z najcenniejszych zabytków przemysłowych miasta: zespół zabudowań szybu „Franciszek” oraz „Wielki Piec Huty Pokój”.

1. Wieża wyciągowa szybu „Franciszek” – Lokalnego Centrum Tradycji i mieszkania społeczne.

Miasto przejęło w całości zabytkowy kompleks szybu „Franciszek” dzięki darowiźnie od Spółki Restrukturyzacji Kopalń (SRK). Przekazanie nieruchomości – o powierzchni prawie 11,5 tys. m² – uporządkowało dotychczasowe sprawy własnościowe, co pozwala skupić się na kompleksowej rewitalizacji obiektu. W budynku dawnej administracji już trwa budowa Lokalnego Centrum Tradycji, które ma pełnić funkcję centrum edukacji regionalnej, muzeum „żywej tradycji” oraz przestrzeni integracji międzypokoleniowej. Powstaną tam m.in.:

- „Izba kapelmajstra” - sala prób i wystawa poświęcona muzyce i śląskim orkiestrą dętym,
- „Izba śląskiego master chefa” - kuchnia pokazowa z tradycyjnymi i nowoczesnymi sprzętami,
- „Izba szycio” - miejsce nauki tradycyjnego rękodziela i poznawania śląskiego stroju ludowego,
- „Izba bajtla” - przestrzeń dla dzieci z tradycyjnymi grami i zabawami,
- „Działek” - ogródek warzywny z częścią upraw społecznych.

Budowę Centrum zakończono w maju 2024 roku. Inwestycja pochłonęła ponad 2,7 mln zł, z czego 1 mln zł pochodziło z wygranej w konkursie „Nasz zabytek”, a pozostałe środki z budżetu Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.

Pozostałe budynki szybu „Franciszek” zostały przekształcone w:

- mieszkania komunalne (koszt: 9,4 mln zł, w tym 8 mln z Polskiego Ładu),
- mieszkania wspomagane dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (projekt wart 13 mln zł, z czego 2,5 mln to wkład miasta; planowane dofinansowanie z Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych).

2. „Wielki Piec Huty Pokój” – Centrum Transformacji

Druga kluczowa inwestycja to adaptacja „Wielkiego Pieca Huty Pokój” na obiekt turystyczno-kulturalny pod nazwą „Centrum Transformacji”. Projekt, oparty na zwycięskiej koncepcji z międzynarodowego konkursu z 2019 roku (pracownia „eM4. Architektura. Brataniec”), obejmuje:

- platformę widokową i ścieżkę dydaktyczną,
- muzealne adaptacje sterowni i maszynowni,
- nowoczesny obiekt „zawieszony” nad terenem z przestrzenią wystawienniczą, gastronomią i strefą

wypoczynku,

- zielony dach wspomagający retencję wód deszczowych,
- przebudowę rampy kolejowej na obiekt biurowy,
- plac zabaw w stylu hutniczym, ogród edukacyjny i elementy małej architektury.

Na realizację inwestycji miasto Ruda Śląska pozyskało: ponad 66 mln zł z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, 9,5 mln zł z budżetu państwa.

Oba przedsięwzięcia, to nie tylko ochrona przemysłowego dziedzictwa Rudy Śląskiej, ale również przemyślana inwestycja w przyszłość miasta: rozwój turystyki, tworzenie przestrzeni integracji społecznej i budownictwa wspomagane, a także promocja lokalnej tożsamości.

W **Czeladzi** planowana jest rewitalizacja budynków poprzemysłowych po byłej kopalni KWK „Saturn”, w tym m.in. warsztatów, straży, kotłowni, kominów, dwóch budynków nadszymbia oraz Domu Ludowego.

W **Katowicach** z kolei realizowany będzie projekt „Dzielnica Nowych Technologii - Katowicki Hub Gamingowo - Technologiczny”, obejmujący rewitalizację terenów po Kopalni Węgla Kamiennego „Wieczorek” wokół szybu „Pułaski”. Zakłada on nadanie nowych funkcji istniejącym, również zabytkowym obiektom, oraz budowę wielofunkcyjnej przestrzeni dla branży gamingowej i technologicznej. Całkowita wartość projektu wynosi 583 527 605,91 zł. Źródło finansowania to Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji z Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027. Planowany termin zakończenia prac to listopad 2028.

W **Zorach** rewitalizowane będą dwa tereny pokopalniane: po KWK „Warszowice” oraz KWK „Żory”. Na tym drugim obszarze powstanie Centrum Rozwoju Innowacji - kompleks obejmujący przestrzeń biurowe, warsztatowe i eventowe, a także infrastrukturę wspierającą rozwój produkcji ekologicznej żywności i nowych miejsc pracy.

Gmina **Psary** planuje rewitalizację terenu w miejscowości Dąbie (działka nr 1563), który ma być ponownie wykorzystany w celach środowiskowych i społecznych w ramach projektu „Rekultywacja terenów poprzemysłowych w Gminie Psary”. Realizacja inwestycji uzależniona jest od uzyskania dofinansowania w ramach działania 10.7 z funduszy EFRR/FST.

Gmina **Świerklany** planuje zagospodarowanie terenu Podkościela, na co pozyskano ponad 1,1 mln zł z Funduszy Europejskich dla Śląskiego.

W **Porębie** działania rewitalizacyjne obejmują Wieżę „Gichtową”, a w **Łaziskach Górnych** przewiduje się zagospodarowanie

hałdy między ulicami Stokrotek i Kwiatową oraz terenu pomiędzy hałdą przy ul. Sienkiewicza a ul. Miodową. W **Bobrownikach** przewidziano działania dotyczące dawnego przedszkola oraz zabudowań po szybie wentylacyjnym kopalni KWK „Julian”.

W **Kaletach** rewitalizowany ma być teren po byłych Zakładach Celulozowo-Papierniczych, wykorzystywany wcześniej jako składowisko szlamu pokaustyzacyjnego. W **Kochanowicach** modernizacji poddana zostanie tzw. Rządówka, będąca częścią dawnego kompleksu folwarcznego w Kochcicach. W

Sosnowcu, w ramach projektu „Kazimierz od Nowa”, planowana jest rewitalizacja terenu po Zakładzie Górniczym KWK „Kazimierz-Juliusz”.

Z kolei w **Będzinie** przywrócenie funkcji użytkowej przewidziano dla zabudowań dawnej Cementowni Grodziec.

Chorzów planuje działania na kilku obszarach, w tym przy stawie Herman, hałdzie Łagiewinickiej oraz na terenie dawnej elektrociepłowni w Zabrze.

Czy w Państwa gminie planuje się rewitalizację obiektów lub terenów przemysłowych we własności osób prywatnych lub firm/spółek/fundacji/stowarzyszeń?

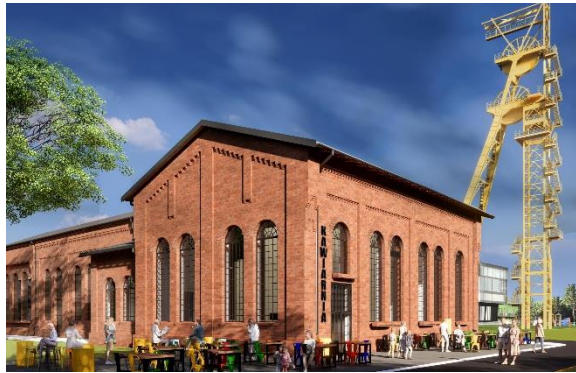

Jedynie niewielka część (6 z 57) gmin województwa śląskiego, od której pozyskano odpowiedzi w ankietach, zadeklarowała, że w gminie planuje się rewitalizację obiektów lub terenów przemysłowych we własności osób prywatnych lub firm, spółek, fundacji, bądź stowarzyszeń.

W **Rybniku** wskazano szereg obiektów i obszarów, zarówno gminnych, jak i należących do podmiotów prywatnych, które przeznaczone zostały do rewitalizacji. Obejmują one działania infrastrukturalne, społeczne, przestrzenne oraz modernizacyjne, mające na celu aktywizację mieszkańców, poprawę jakości życia i atrakcyjności dzielnic. W dzielnicy Niedobczyce planuje się przeniesienie Centrum Aktywności Lokalnej (CAL)

Centrum usług społecznych „Saturn” – Czeladź
Źródło: strona internetowa miasta Czeladź

KWK „Juliusz” (Wizualizacja) – Sosnowiec
Źródło: strona internetowa miasta Sosnowiec

Centrum Transformacji (Wizualizacja) - Ruda Śląska
Źródło: strona internetowa Miasta Ruda Śląska

Wielki Piec Huty Pokój- Centrum Transformacji
Źródło: strona internetowa Miasta Ruda Śląska

Polskie Centrum Innowacyjne Rolnictwa Miejskiego
Źródło: strona internetowa miasta Żory

Zabytkowa Kopalnia „Ignacy”- Rybnik
Źródło: strona internetowa www.kopalniaignacy.pl

z dotychczasowej siedziby w Klubie „Gliniok” do zaadaptowanego budynku dawnego chlewika przy ul. Paderewskiego. W dzielnicy Niewiadom CAL ma zostać zlokalizowany w nowym budynku usługowym przy ul. Mościckiego 3. Na terenie Rybnik-Północ przewidziano utworzenie CAL, przy czym lokalizacja pozostaje jeszcze do ustalenia. Na obszarze rewitalizacji uwzględniono również Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną przy ul. Szafranka 7, a także jej filie i przestrzenie plenerowe, które mają zostać objęte pracami modernizacyjnymi. W różnych dzielnicach miasta prowadzone będą także placówki Wsparcia Dziennego:

- Śródmieście – ul. Brudnioka
- Niedobczyce – ul. Barbary 22B
- Niewiadom – ul. Mościckiego 3
- Paruszowiec-Piaski – ul. Za Torem 3B
- Boguszowice Osiedle – ul. Żurawia 8 i ul. Patriotów 40

W dzielnicy Niewiadom, przy ul. Sportowej 136, planowana jest modernizacja i aktywizacja społeczna budynku „Dom Nadziei”. W dzielnicy Paruszowiec-Piaski, przy ul. Za Torem, zaplanowano remont i zagospodarowanie strefy sportowo - rekreacyjnej. Istotnym elementem rewitalizacji będzie również kompleksowa modernizacja komunalnej zabudowy mieszkaniowej wraz z zagospodarowaniem terenów wspólnych na kilku obszarach:

- Osiedle Rymer – ul. Paderewskiego 31, 33, 35,
- Budynki przy ul. Słonecznej i Przemysłowej,
- Budynki mieszkalne przy ul. Janiego, Mikołowskiej, Orzeszkowej, Gliwickiej.

Dodatkowo, w ramach działań rewitalizacyjnych, planowane są prace modernizacyjne z przebudową obiektów i zmianą systemu ogrzewania:

- ul. Cmentarna 9,
- ul. 3 Maja 12,
- ul. Długosza 4,
- ul. Mikołowska 31A.

Modernizacji i odnowie mają podlegać także przestrzenie wspólne w lokalizacjach takich jak:

- ul. Hetmańska, Paderewskiego, Rymera (Niedobczyce),
- ul. Patriotów, Śniadeckiego, Lompy (Boguszowice Osiedle),
- ul. Sobieskiego (Śródmieście),
- ul. Przemysłowa (Paruszowiec-Piaski),
- ul. Morcinka (Niewiadom).

W dzielnicy Niewiadom planuje się również likwidację niskiej emisji i termomodernizację budynków mieszkalnych:

- ul. Raclawicka 55,
- ul. Zamenhoffa 11 i 13.

Pod kątem rozwoju gospodarczego, zaplanowano uzbrojenie terenów inwestycyjnych przy ul. Sportowej w Niewiadomiu oraz remont budynku komunalnego przy ul. Jadwigi i Feliksa Białych 7 w Śródmieściu,

z przeznaczeniem na cele usługowe wspierające przedsiębiorczość. W dzielnicy Śródmieście, w ramach rozwoju strefy usług dla biznesu, przewiduje się działania w rejonie:

- Plac Armii Krajowej,
- ul. Za Komendą,
- ul. Reymonta.

Ponadto planuje się utworzenie trasy pieszej łączącej Plac Armii Krajowej z Rynkiem, jako element poprawy dostępności i estetyki przestrzeni publicznej. W ramach kontynuacji działań rewitalizacyjnych w Strefie „Juliusz”, przewidziano dalsze prace w obrębie kompleksu byłego Szpitala Miejskiego nr 1 - Strefa „Juliusz”. Nie zabraknie także inwestycji w modernizację strefy Rynku w Śródmieściu oraz nową

aranżację przestrzeni publicznej w rejonie ulic Wysokiej i Białych.

Poza tym, planowana jest rewitalizacja terenów na obszarze Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry” w **Tarnowskich Górach** - rekultywacja Zwałowiska nr 1 stanowiącego własność osób prywatnych. W **Bobrownikach**, na obszarze rewitalizacji znajdują się ruiny „Zakładu Materiałów Ogniotrwałych”.

Z kolei w **Chorzowie** planowane są inwestycje na terenie „Invest Parku Hajduki”, a także rewitalizacja dawnej hali targowej. W ramach inwestycji mają powstać biurowce, hale magazynowo – produkcyjno – usługowe oraz część rekreacyjna.

Rewitalizacja terenów przemysłowych w świetle badań ankietowych

Wyniki badania ankietowego wskazują, że samorządy województwa śląskiego coraz aktywniej angażują się w przywracanie terenom przemysłowym nowych funkcji - od społecznych i kulturalnych po gospodarcze i rekreacyjne. Rewitalizacja staje się tym samym jednym z kluczowych narzędzi przemiany regionu, łącząc ochronę dziedzictwa przemysłowego z potrzebami mieszkańców oraz wyzwaniem zielonej transformacji.

SŁOWNICZEK POJĘĆ

Tereny przemysłowe	Obszary po dawnych zakładach przemysłowych, takich jak kopalnie, huty, fabryki czy koksownie, które utraciły pierwotną funkcję.
Obszar zdegradowany	Teren znajdujący się w kryzysie społecznym, gospodarczym lub środowiskowym, wymagający działań naprawczych.
Dziedzictwo przemysłowe	Zabytkowe obiekty i elementy infrastruktury przemysłowej stanowiące ważną część historii i tożsamości regionu.
Adaptacja obiektów	Przystosowanie dawnych budynków przemysłowych do nowych funkcji, np. kulturalnych, edukacyjnych lub usługowych.
Remediacja	Proces oczyszczania skażonego gruntu lub wód podziemnych z substancji niebezpiecznych dla ludzi i środowiska.
Rekultywacja	Przywracanie wartości użytkowych lub przyrodniczych terenom zdegradowanym, np. poprzez zieleń, ukształtowanie terenu.
Bioremediacja	Oczyszczanie środowiska zanieczyszczonego przy użyciu mikroorganizmów.
Fitoremediacja	Usuwanie zanieczyszczeń z gleby lub wody przy pomocy odpowiednio dobranych roślin.
Brownfield	Nieużytkowany lub opuszczony teren przemysłowy wymagający przygotowania przed ponownym zagospodarowaniem.
Zrównoważony rozwój	Rozwój społeczno-gospodarczy uwzględniający potrzeby obecnych i przyszłych pokoleń oraz ochronę środowiska.
Zielona transformacja	Proces odchodzenia od gospodarki wysokoemisyjnej na rzecz rozwiązań przyjaznych środowisku i klimatowi.
Zielona infrastruktura	System terenów zielonych, parków, skwerów i rozwiązań przyrodniczych poprawiających jakość życia w mieście.
Gentryfikacja	Proces, w którym rewitalizacja prowadzi do wzrostu cen i wypierania dotychczasowych mieszkańców danego obszaru.
Funkcje społeczne	Działania i miejsca służące mieszkańcom, np. kultura, edukacja, rekreacja, integracja społeczna.
Centrum aktywności lokalnej (CAL)	Miejsce wspierające inicjatywy mieszkańców, integrację społeczną i lokalne działania oddolne.
Partycypacja społeczna	Udział mieszkańców w planowaniu i realizacji działań rewitalizacyjnych.
Sprawiedliwa transformacja	Proces zmian gospodarczych i energetycznych uwzględniający potrzeby regionów przemysłowych i ich mieszkańców.
Monofunkcyjność przestrzeni	Sytuacja, gdy dany obszar pełni tylko jedną funkcję, np. wyłącznie przemysłową.
Nowe funkcje terenów	Nowe sposoby wykorzystania dawnych obszarów przemysłowych, np. kultura, biznes, mieszkalnictwo, rekreacja.

ŚLĄSKIE PRZYWRACAMY BŁĘKIT

Projekt zintegrowany LIFE „Śląskie. Przywracamy błękit”. Kompleksowa realizacja Programu ochrony powietrza dla województwa śląskiego.

OCHRONA JAKOŚCI POWIETRZA

- ✓ System ekodoradczy
- ✓ Zrównoważone budownictwo
- ✓ Tereny zielone
- ✓ Miejskie systemy transportowe
- ✓ Edukacja i informacja

Odwiedź naszą stronę

przywracamyblekit.slaskie.pl

Dołącz do nas:

Projekt zintegrowany LIFE „Śląskie. Przywracamy błękit”. Kompleksowa realizacja Programu ochrony powietrza dla województwa śląskiego realizowany jest przy dofinansowaniu z Programu LIFE Unii Europejskiej oraz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
LIFE20 IPE/PL/000007 - LIFE-IP AQP-SILESIA-SKY

W kolejnym numerze:

Gospodarowanie wodą w województwie śląskim